

УДК 347.921

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.3>

РЯБЧЕНКО Ю.Ю.

**СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМАТИКИ
УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН:
ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР ТА СУЧАСНІСТЬ¹****SYSTEMATIZATION OF SCIENTIFIC RESEARCH ON THE ISSUES
OF PARTICIPANTS IN CIVIL PROCEDURAL LEGAL RELATIONS:
HISTORICAL DIMENSION AND MODERNITY**

Стаття присвячена систематизації наукових досліджень з проблематики учасників цивільних процесуальних правовідносин у історичному вимірі та сучасності. Обґрунтовано, що при подальших дослідженнях проблем учасників цивільного процесу слід виходити, в першу чергу, з робіт, які були видані після набуття Україною незалежності. До таких робіт віднесено дисертаційні та монографічні дослідження, а також публікації у періодичних виданнях, присвячені питанням участі в цивільному процесі фізичних та юридичних осіб, в яких проводиться загальна оцінка стану розвитку чинного законодавства, опрацьовуються як загальні теоретичні положення щодо процесуального статусу учасників цивільного судочинства, так і положення щодо статусу окремих учасників. Наукові дослідження систематизовано за декількома критеріями. Залежно від історичного періоду їх проведення варто виділити: дослідження вчених, що мали місце до набуття Україною незалежності; дослідження періоду існування незалежної України. За предметом наукових досліджень: загальні питання процесуального статусу учасників цивільного процесу (правосуб'єктність, законні інтереси); процесуальний статус конкретних учасників судового процесу; інститутам цивільного процесуального права, які є найбільш тісно пов'язані із учасниками цивільних процесуальних правовідносин (окреме провадження, наказне провадження, підготовка цивільних справ до судового розгляду як стадії цивільного процесу, цивільні процесуальні правовідносини та деякі інші. За теоретичним значенням: базові дослідження (присвячені або загальним положенням щодо учасників цивільного процесу, або проблемам участі в цивільному процесі окремих його учасників); прикладні (розглядають проблематику учасників цивільних процесуальних правовідносин у межах певних інститутів цивільного процесуального права). Перспективним напрямом подальшої наукової розвідки визначено систематизацію наукових досліджень країн романо-германської та англо-саксонської правових сімей з метою узагальнення наявних наукових здобутків.

Ключові слова: учасники цивільних процесуальних правовідносин, учасники справи, учасники судового процесу, суб'єкт права, наукові дослідження, систематизація, цивільне процесуальне право.

The article is devoted to the systematization of scientific research on the issues of participants in civil procedural legal relations in the historical dimension and modernity. It is substantiated that in further research on the problems of participants in civil proceedings, one should proceed, first of all, from works that were published after Ukraine gained independence. Such works include dissertation

¹ У цій публікації частково використані та знайшли свій подальший розвиток результати авторського дослідження, відображені в монографії: Рябченко Ю.Ю. Суб'єкти цивільного процесуального права: монографія. Суми: ВВП «Мрія», 2018. 372 с.

and monographic studies, as well as publications in periodicals devoted to the issues of participation in civil proceedings by individuals and legal entities, in which a general assessment of the state of development of current legislation is made, both general theoretical provisions on the procedural status of participants in civil proceedings and provisions on the status of individual participants are worked out. Scientific research is systematized according to several criteria. Depending on the historical period of their conduct, it is worth highlighting: research by scientists that took place before Ukraine gained independence; research on the period of existence of independent Ukraine. By the subject of scientific research: general issues of the procedural status of participants in civil proceedings (legal personality, legitimate interests); procedural status of specific participants in the trial; institutions of civil procedural law, which are most closely related to the participants in civil procedural legal relations (separate proceedings, injunctive proceedings, preparation of civil cases for trial as a stage of civil proceedings, civil procedural legal relations and some others. By theoretical meaning: basic research (devoted either to general provisions regarding participants in civil proceedings, or to the problems of participation in civil proceedings of its individual participants); applied (considering the problems of participants in civil procedural legal relations within the framework of certain institutions of civil procedural law). A promising direction for further scientific exploration is the systematization of scientific research in the countries of the Romano-Germanic and Anglo-Saxon legal families in order to generalize existing scientific achievements.

Keywords: *participants in civil procedural legal relations, participants in the case, participants in the trial, subject of law, scientific research, systematization, civil procedural law.*

Вступ. Беззаперечним є тісний зв'язок інституту суб'єктів цивільного процесуального права із практично всіма іншими основоположними інститутами цивільного процесу: цивільна юрисдикція, докази, процесуальні строки, відповідні види проваджень тощо. Тому систематизація досліджень щодо цієї категорії передбачає врахування наукових напрацювань в контексті розвитку цивільного процесуального законодавства в цілому, його визначних засад та принципів, оскільки вказане безпосередньо впливає також і на процесуальний статус учасників цивільного процесу.

Постановка завдання. Стаття присвячена систематизації наукових досліджень з проблематики учасників цивільних процесуальних правовідносин у історичному вимірі та сучасності.

Результати дослідження. О.В. Гетманцев виділяє наступні етапи формування й розвитку цивільного процесуального законодавства в Україні: 1) зародження процесуальних норм за часів Київської Русі (кінець IX – початок XIV ст.); 2) цивільні процесуальні норми, які діяли на території України у кінці XIV – першій половині XVII ст.; 3) цивільне процесуальне законодавство на території України в період другої половини XVII ст. – першій половині XX ст.; 4) цивільне процесуальне законодавство України після 1917 року до 1991 року; 5) цивільне процесуальне законодавство України з часу проголошення незалежності (1991 р.) – по теперішній час [1, с. 86].

Одним з прикладів впливу політичних факторів на формування цивільного процесуального законодавства, що діяло на території нашої держави, можливо вважати випадки, що наводить О.С. Ткачук, зокрема спонукання українського населення до подання клопотань з приводу переїзду в них судустрою – щоб надалі їх не судили за нормами традиційного українського права [2, с. 13].

Вказане вище положення щодо істотного впливу європейської правової доктрини на формування поняття суб'єкта права справедливо і стосовно галузі цивільного судочинства. Так, І.П. Тимошевська вказує про сприйняття Статутом цивільного судочинства 1864 року принципів кодифікації цивільного процесу у Франції, а також що цивільний процесуальний кодекс Французької республіки 1806 року став фактично основою для нього. Також вказується про чинність на території Західної України Австрійського статуту цивільного судочинства 1895 року – аж до другої половини 40-х років XX століття (приєднання Західної України до УРСР. Відправні засади формування поняття «суб'єкт цивільного процесуального права» наприкінці XIX ст. характеризує наукова позиція, що наводиться І.П. Тимошевською, стосовно визнання природи людини із її фізичними та моральними потребами, визнання її недоторканності, свободи індивідуальної сфери першоджерелом цивільного процесу [3, с. 13]. У зв'язку із наведеним історично природними постають наявні сьогодні диспозитивні засади процесу: хто хоче захистити своє право – має сам про це потурбуватись, і тільки він повинен вирішувати питання щодо звернення до суду.

Вказані зміни дійсно носять принциповий характер, а тому логічною є підготовка і презентація значної кількості дисертаційних досліджень, присвячених цивільному процесуальному

статусу окремих учасників цивільного процесу, попри значний ступінь розробленості цієї теми в дослідженнях процесуальних проблем, виконаних за інших, порівняно із сучасними, соціально-правових умов. Про якісне оновлення теоретичних основ цивільного процесу свідчить і постійне перевидання значної кількості підручників, які враховують відповідні законодавчі зміни. Слід виділити також значну кількість монографічних досліджень, в яких аналізуються зміни, що відбулись в цивільному процесі: «Велика українська юридична енциклопедія, Т. 10: Цивільний процес» (2025) [4], «Проблеми теорії та практики цивільного судочинства» (2008) [5], «Проблеми оптимізації цивільного процесу в Україні» (2011) [6], «Проблеми ефективності цивільного судочинства» (2018) [7], «Цивільні процесуальні правовідносини: теоретичні аспекти» (2019) [8] тощо. Тому попри принципове значення робіт вчених, які проводились до набуття Україною незалежності, слід констатувати, що з моменту проголошення незалежності України відбувається формування якісно нового цивільного судочинства.

Таким чином, при подальших дослідженнях проблем учасників цивільного процесу слід виходити, в першу чергу, з робіт, які були видані після набуття Україною незалежності. До таких робіт слід віднести, передусім, наведені вище та інші дисертаційні та монографічні дослідження, а також публікації у періодичних виданнях, присвячені питанням участі в цивільному процесі фізичних та юридичних осіб, в яких проводиться загальна оцінка стану розвитку чинного законодавства, опрацьовуються як загальні теоретичні положення щодо процесуального статусу учасників цивільного судочинства, так і положення щодо статусу окремих учасників.

Причини вказаних глобальних змін у характері цивільного процесу традиційно пов'язуються із суспільними змінами: переводом економіки на ринкові засади, політичними, культурними та іншими змінами в суспільстві. Серед наслідків вказаних змін слід окремо виділити взятий Урядом України курс на гармонізацію законодавства України із законодавством Європейського Союзу (далі – ЄС).

У цьому зв'язку привертає до себе увагу дослідження, проведене В.В. Бонтлаб. Вчений пов'язує становлення сучасної моделі цивільного судочинства із правом на судовий захист як одним з визначальних конституційних прав людини. У зв'язку із цим він підкреслює, що відповідні норми не тільки Конституції України, але й міжнародних договорів України, становлять правовий базис побудови вказаної моделі. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (далі – ЄКПЛ) [9; 10] визначається вченим як джерело закріплення якісних міжнародних стандартів цивільного судочинства. За таких умов імплементація досвіду правового регулювання цивільного судочинства країн ЄС логічно розглядається як один з важливих напрямків вдосконалення цивільного процесуального законодавства. Вчений наводить також позицію В.В. Комарова щодо створення Судом ЄС концепції, відповідно до якої норми національного процесуального права не можуть ускладнювати застосування загального (інтеграційного) права [11, с. 72, 73, 75]. З вказаного випливає висновок, що попри базове значення доктрини радянського цивільного процесу, на формування якісно нової національної доктрини впливають не тільки чинники, пов'язані із внутрішньодержавними суспільними змінами, але й усталені міжнародні стандарти здійснення правосуддя.

Крім того, варто вказати на активізацію протягом останніх років наукових досліджень щодо понять та категорій, які змістовно виходять за межі цивільного процесу, але є основоположними щодо нього: теоретико-правові засади права на захист [12], доступність правосуддя [13], право на справедливий суд та механізм його забезпечення [14], принцип правової визначеності [15] та деяких інших.

Наведене дає підстави провести поділ існуючих наукових досліджень, залежно від історичного періоду їх проведення:

- 1) дослідження, що мали місце до набуття Україною незалежності;
- 2) дослідження періоду існування незалежної України.

Разом із тим, наведена систематизація розглядуваних наукових досліджень не є вичерпною.

Наступним критерієм систематизації виступає предмет наукових досліджень. З цієї позиції можна визначити роботи, присвячені:

- 1) загальним питанням процесуального статусу учасників цивільного процесу, наприклад правосуб'єктності, законним інтересам. Серед досліджень, виконаних за часів незалежної України, окрім зазначених в огляді останніх досліджень, слід відмітити також дослідження К.В. Гусарова, присвячене питанням цивільної процесуальної правосуб'єктності [16];
- 2) питанням окремих учасників цивільного процесу;

3) іншим інститутам цивільного процесу, але розгляд яких безпосереднім чином зачіпає також питання його учасників. Серед сучасних робіт як приклади можна навести дослідження щодо таких інститутів, як: окреме провадження [17], наказне провадження [18], підготовка цивільних справ до судового розгляду як стадії цивільного процесу [19], цивільні процесуальні правовідносини [8], право на справедливий суд та механізм його забезпечення [14] тощо.

Третім критерієм, який найбільш повним чином визначає специфіку наукової розвідки щодо учасників цивільного процесу слід назвати значення відповідних досліджень для спрямування подальших робіт. З позиції цього критерію слід визначити:

- 1) базові дослідження;
- 2) прикладні дослідження.

Базовими слід вважати дослідження, які безпосередньо присвячені питанням учасників цивільного судочинства, безвідносно до специфіки їх процесуального статусу щодо конкретних інститутів цивільного процесу (процесуальні дії, стадії, провадження тощо), а також розгляду окремих категорій справ. Такі дослідження присвячені або загальним положенням щодо учасників цивільного процесу, або проблемам участі в цивільному процесі окремих його учасників (К.В. Гусаров [16], І.М. Лукіна [20], Я.Я. Мельник [21], О.В. Колісник [22], М.В. Божко [23], М.С. Вілінський [24] та ін).

Прикладними можна вважати дослідження, які хоча й присвячені питанням учасників цивільного процесу, але в межах певних його інститутів.

Як свідчить проведений аналіз, ці види можна виокремити як у доктрині радянського цивільного процесу, так і у сучасній доктрині. Загалом можна стверджувати, що прикладних досліджень щодо учасників цивільного процесу як за радянських часів, так і за часів незалежної України відносно небагато.

В основному специфіка відповідних осіб в окремих інститутах цивільного процесу розглядається в рамках досліджень, що присвячені безпосередньо цим інститутам, і предметом таких досліджень визначені, в першу чергу, саме питання відповідних інститутів цивільного процесу, а не учасників. Окремим випадком прикладних досліджень можна вважати також розгляд питань учасників цивільного процесу в аспекті дослідження загальних питань цивільного судочинства.

Прикладами таких робіт можна навести монографію «Проблеми оптимізації цивільного процесу в Україні», видану у 2011 р. Науководослідним інститутом приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України [25], спільну монографію О.М. Моїсеєва та Ф.А. Моїсеєвої «Взаємодія учасників судового провадження» (2013 р.) [26], дисертаційне дослідження М.П. Курило «Єдність цивільного процесу: проблеми теорії і практики» (2014р.) [27], та деякі інші дослідження [7, 8, 13].

Аналіз вказаних груп досліджень за кількісними показниками дозволяє стверджувати, що серед базових досліджень основну частину складають ті, що присвячені питанням участі в цивільному судочинстві окремих учасників.

Окремо слід відмітити, що протягом 2012-2017 років захищено значну кількість дисертаційних досліджень, присвячених окремим учасникам цивільного процесу: суд, сторони, законний представник, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи інтереси інших осіб (І.П. Тимошевська [3], Д.В. Іванчулинець [30], Н.Г. Яценко [31], Ю.С. Дацко [32], О.Р. Севрук [33], Ю.А. Прут [34], М.Б. Гарієвська [35], О.Ю. Русин [36]). Серед прикладних досліджень найбільш численною слід визначити групу робіт, присвячених питанням окремих інститутів цивільного процесу, а також особливостям розгляду окремих категорій цивільних справ.

С.С. Бичкова слушно зазначає про існування, окрім власне структурних елементів цивільного процесуального правового статусу осіб, які беруть участь у справах позовного провадження (права, обов'язки, законні інтереси), також інших категорій, безпосередньо пов'язаних із вказаним статусом. Такими категоріями вчена називає правосуб'єктність, громадянство, принципи права, юридичні гарантії, відповідальність, свободи. І хоча позиція щодо законного інтересу як елементу вказаного статусу поки що не знайшла широкої підтримки в наукових роботах, але слід погодитись із позицією дослідниці, що законні інтереси, фактично, визначають напрям реалізації прав та виконання обов'язків [37, с. 36, 40]. Тому, залишаючи вирішення питання про визнання законного інтересу елементом вказаного статусу на окреме дослідження, слід вказати, що характеристика цивільного процесуального статусу будь-якого учасника цивільного процесу не може бути повною без врахування його законного інтересу. Водночас, слід констатувати, що питання законних інтересів учасників цивільного процесу, так само як їх права, свободи, юридичні гарантії ще не були самостійним предметом дисертаційних або монографічних досліджень.

Питання цивільної процесуальної відповідальності безпосередньо пов'язане із підставами такої відповідальності, що актуалізує таку особливу категорію, як зловживання процесуальними правами. Попри значний інтерес до цієї категорії у юридичних публікаціях, а також в рамках тематики окремих дисертаційних досліджень, слід констатувати відсутність на сьогоднішній день комплексних досліджень в рамках спеціальності 12.00.03, які були б безпосередньо присвячені цьому правовому явищу.

У цьому аспекті слід відмітити дисертаційне дослідження О.О. Перекрестной «Зловживання процесуальними правами в господарському судочинстві» (2014 р.) [38].

Отже, попри, в цілому, значну увагу в юридичній літературі до питань учасників цивільного процесу слід констатувати, що окремі правові категорії, пов'язані з їх процесуальним статусом, зберігають свою актуальність для наукових досліджень.

Проведене дослідження надає підстави для таких **висновків**.

1. Наукові дослідження доцільно систематизувати за декількома критеріями.

Залежно від історичного періоду їх проведення варто виділити: дослідження вчених, що мали місце до набуття Україною незалежності; дослідження періоду існування незалежної України. За предметом наукових досліджень: загальні питання процесуального статусу учасників цивільного процесу (правосуб'єктність, законні інтереси); процесуальний статус конкретних учасників судового процесу; інститутам цивільного процесуального права, які є найбільш тісно пов'язані із учасниками цивільних процесуальних правовідносин (окреме провадження, наказне провадження, підготовка цивільних справ до судового розгляду як стадії цивільного процесу, цивільні процесуальні правовідносини та деякі інші. За теоретичним значенням: базові дослідження (присвячені або загальним положенням щодо учасників цивільного процесу, або проблемам участі в цивільному процесі окремих його учасників); прикладні (розглядають проблематику учасників цивільних процесуальних правовідносин у межах певних інститутів цивільного процесуального права).

2. Перспективним напрямом подальшої наукової розвідки є систематизація наукових досліджень країн романо-германської та англо-саксонської правових сімей з метою узагальнення наявних наукових здобутків.

Список використаних джерел:

1. Гетманцев О.В. Формування та розвиток цивільного процесуального законодавства в Україні: питання історичної періодизації. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 644. Правознавство. С. 82–87.
2. Ткачук О.С. Проблеми реалізації судової влади в цивільному судочинстві : монографія. Х.: Право, 2016. 600 с.
3. Тимошевська І.П. Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб: монографія. Х. : Еспада, 2014. 176 с.
4. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Х. : Право, 2016. Т. 10: Цивільний процес. Ред. В.В. Комаров (та ін.). 2025. 872 с.
5. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства. Ред. В.В. Комаров. Х. : Харків юридичний, 2008. 925 с.
6. Проблеми оптимізації цивільного процесу в Україні : монографія. Ред. О.Д. Крупчан. К. : НДІ приват, права і підприємництва, 2011. 179 с.
7. Джавадов Х.А. Проблеми ефективності цивільного судочинства: монографія. Київ : Юридична думка, 2018. 334 с.
8. Діденко Л.В. Цивільні процесуальні правовідносини: теоретичні аспекти : монографія. Одеса : Гельветика, 2019. 390 с.
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. № ETS № 005: за станом на 27 трав. 2009 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13 (16.04.98) (із змінами).
10. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР: за станом на 09 лют. 2006 р. *Офіційний вісник України*. 1997. Число 29. № с. 10 (із змінами).
11. Бонтлаб В.В. Тенденції гармонізації цивільного процесуального законодавства України та ЄС: науково-правовий аспект. *Судова апеляція*. 2015. № 1 (38). С. 71–76.
12. Винокуров В.В. Право на захист (теоретико – правові засади) : дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Київ, 2025, 310 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U003723/> (дата звернення: 29.11.25 р.).

13. Єщенко О.В. Доступ до правосуддя в Україні: історико-правове дослідження : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Одеса, 2025, 303 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U003711/> (дата звернення: 29.11.25 р.).
14. Паталаха І.О. Право на справедливий суд та механізм його забезпечення: загальнотеоретичний аспект : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Дніпро, 2025, 227 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U003342/> (дата звернення: 29.11.25 р.).
15. Дмитрієва М.М. Реалізація принципу правової визначеності : вітчизняний і зарубіжний досвід : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Запоріжжя, 2024. 271 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U001911/> (дата звернення: 29.11.25 р.).
16. Гусаров К.В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках : монографія. Х. : Право, 2010. 352 с.
17. Окреме провадження: монографія. Ред. В. В. Комаров. Х. : Право, 2011. 310 с.
18. Єрошенко О.Б. Правове регулювання наказного провадження за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2013. 20 с.
19. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Підготовка цивільних справ до судового розгляду як стадія цивільного процесу : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2007. 20 с.
20. Лукіна І.М. Цивільна процесуальна відповідальність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Х., 2011. 20 с.
21. Мельник Я.Я. Обов'язки учасників цивільного процесу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2013. 20 с.
22. Колісник О.В. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03. Х., 2008. 20 с.
23. Божко М.В. Треті особи в цивільному процесі України : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Київ, 2024. 211 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U001488/> (дата звернення: 15.11.25 р.).
24. Вілінський М.С. Висновок експерта в системі засобів доказування в цивільному судочинстві України : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право. Київ, 2025. 404 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U003314/> (дата звернення: 15.11.25 р.).
25. Проблеми оптимізації цивільного процесу в Україні : монографія. Ред. О. Д. Крупчан. К. : НДІ приват, права і підприємництва, 2011. 179 с.
26. Моїсєєв О.М., Моїсєєва Ф.А. Взаємодія учасників судового провадження : монографія. Донецьк : Ноулідж, Донец, від-ня, 2013. 128 с.
27. Курило М.П. Єдність цивілістичного процесу: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. К., 2014. 35 с.
28. Єщенко О.В. Доступ до правосуддя в Україні: історико-правове дослідження : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Одеса, 2025, 303 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U003711/> (дата звернення: 29.11.25 р.).
29. Тимошевська І.П. Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб : дис. ... к.ю.н. : 12.00.03. Харків, 2012. 200 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0413U000134/> (дата звернення: 29.11.25 р.).
30. Іванчулинець Д.В. Законне представництво у цивільному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Закарпат. держ. ун-т. Ужгород, 2012. 238 с.
31. Яценко Н.Г. Правовий статус суду в цивільному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2014. 20 с.
32. Дацко Ю.С. Участь органів місцевого самоврядування в цивільному процесі прокурора у цивільному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 20 с.
33. Севрук О.Р. Представництво прокурором інтересів громадян та держави у наказному провадженні : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.10. К., 2014. 20 с.
34. Прут Ю.А. Цивільно-процесуальний статус осіб, які є іншими учасниками цивільного процесу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
35. Гарієвська М.Б. Дискретійні повноваження суду при розгляді цивільних справ у суді першої інстанції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2017. 20 с.
36. Русин О.Ю. Судове представництво в цивільному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2017. 17 с.

37. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : монографія. К. : Атіка, 2011. 420 с.

38. Перекрестная О.О. Зловживання процесуальними правами в господарському судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. К., 2014. 20 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.09.2025

Дата публікації: 25.09.2025